

EINDVERSLAG DER COMMISSIE VAN RAP-
 TEURS over het ontwerp van wet houdende enige
 regelen betreffende het gebruik van de Friese taal, in
 het bijzonder in het rechtsverkeer.

Nadat het Voorlopig Verslag der Commissie aan de Regering
 was medegedeeld, is van haar ontvangen de navolgende

MEMORIE VAN ANTWOORD

De opmerkingen in het Voorlopig Verslag van de Commissie
 van Rapporteurs mogen als volgt worden beantwoord.

De redenen van indiening van het wetsontwerp zijn weer-
 gegeven in de aanvang van de Memorie van Toelichting. De
 moeilijkheden, die zich enige jaren geleden in Friesland hebben
 voorgedaan met betrekking tot het gebruik van de Friese taal
 op terechtzittingen in Friesland, zowel bij aflegging van eden
 als anderszins, hebben daarbij in zoverre een rol gespeeld, dat
 de toenmalige Ministers van Binnenlandse Zaken, van Justitie
 en van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen daarin aanleiding
 vonden zich in Friesland te oriënteren omtrent de verlangens
 ten aanzien van hetgeen aangeduid pleegt te worden als de
 Friese kwestie. Het behoeft nauwelijks betoog, dat bij die
 oriëntatie ernaar is gestreefd de gevoelens te peilen van een zo
 breed mogelijke kring van verantwoordelijke personen onder
 de Friese bevolking. Uitvloeisel van deze besprekingen en van
 het daarop gevolgde overleg binnen de Regering was o.m.
 de instelling van een commissie om te adviseren over het ge-
 bruik van de Friese taal op het gebied van het rechtsverkeer.
 Dank zij de voorafgaande besprekingen kon voor de samen-
 stelling der commissie, voor zover niet bestaande uit departe-
 mentale functionarissen, een beroep worden gedaan op in
 Friesland werkzame personen, van wie men mocht verwachten,
 dat in hun oordeel de rechtvaardige verlangens, die onder de
 Friese bevolking leefden, tot uitdrukking zouden komen. Het
 wetsontwerp nu is gebaseerd op de voorstellen van die com-
 missie.

De geschiedenis van de totstandkoming moge aantonen, dat,
 wil men een verband leggen met de bovenbedoelde gebeurte-
 nissen, toch in elk geval niet gezegd kan worden, zoals sommige
 leden in het Voorlopig Verslag deden, dat het ontwerp is ont-
 staan onder de indruk van die gebeurtenissen.

Wel is juist, dat bij de Regering — evenals bij de leden van
 de commissie — het verlangen bestond om door inwilliging van
 rechtvaardige eisen tevens te bereiken, dat een herhaling van
 dergelijke gebeurtenissen zou voorkomen. Het moge
 zijn, dat de grote meerderheid van de bevolking niet uit-
 drukkelijk bezwaren tegen de huidige wetsvoorschriften heeft
 geuit, zulks impliceert niet, dat ook geen bezwaren worden
 gevoeld. Integendeel, de ondergetekenden zijn ervan overtuigd,
 dat een wijziging van de bestaande regeling, waarbij aan de
 gevoelde bezwaren op passende wijze wordt tegemoetgekomen,
 geboden is. Het bovenbedoelde overleg met verantwoordelijke
 personen onder de Friese bevolking en het advies daarna van
 de Commissie-Kingma Boltjes, evenals andere uitingen, die
 hieronder nog ter sprake komen, kunnen voldoende aanwijzing

zijn, dat het bij het wetsontwerp geenszins gaat om een regeling, welke zou zijn ingegeven om tegemoet te komen aan de verlangens van slechts één bepaalde groep, de „Friese beweging”.

De hier aan het woord zijnde sommige leden merkten op, dat zij voor deze beweging grote waardering hadden, in zoverre deze zich het bevorderen van de Friese cultuur ten doel stelt. Ondergetekenden zijn er met die leden van overtuigd, dat het levendig houden van die cultuur ook aan het Nederlandse volksleven in zijn geheel ten goede kan komen. Anders dan deze leden menen ondergetekenden echter, dat het scheppen van mogelijkheden om zich op de terechtzittingen in Friesland mondeling te bedienen van de Friese taal ertoe bij kan dragen, dat de Friese taal levend blijft.

Naar aanleiding van de opmerking van bedoelde leden, dat zij het verkeerd oordeelden, dat soms een parallel wordt getrokken tussen Friesland en twee- of meertalige gebieden, zoals Zwitserland en België, mogen ondergetekenden erop wijzen, dat het onderhavige wetsontwerp juist uitgaat van de gedachte, dat partijen en andere betrokkenen ter terechtzitting, anders dan in genoemde landen, steeds een gemeenschappelijke taal machtig zijn. Hierbij sluit aan, dat — op het voetspoor van de Commissie-Kingma Boltjes — in het wetsontwerp geen bepaling is opgenomen met de strekking, dat, indien iemand zich ter terechtzitting van de Friese taal bedient, een tolk wordt ingeschakeld. Dit moge genoegzaam blijken, dat bij het ontwerpen niet de gedachte heeft voorgezet, dat de situatie in Nederland zou zijn te vergelijken met die in Zwitserland of in België. Dat het overgrote deel van de bevolking in Friesland het Nederlands machtig is, kan geredelijk worden onderschreven. Op dit stuk bestaat er trouwens in het geheel geen verschil van opvatting.

Ondergetekenden kunnen niet toegeven, dat het onderhavige voorstel aan de hoge eisen, waaraan een goede rechtsbedeling behoort te voldoen, te kort zou doen. Zij wilden niet ontkennen, dat er nadelen aan de voorstellen verbonden zijn, doch deze wegen, huns inziens, niet op tegen het voordeel, dat het openen van een mogelijkheid om zich mondeling van de Friese taal te bedienen, tot een goede sfeer op de terechtzitting kan bijdragen, hetgeen uiteindelijk aan de rechtsbedeling als geheel ten goede komt. Dat de thans ingediende voorstellen niet stroken met die van een minderheid uit de Commissie-Kingma Boltjes kan slechts aantonen, dat men over het gewicht van voor- en nadelen verschillend kan denken. Overigens was er tussen de meerderheid en de minderheid geen verschil in uitgangspunt; het mondeling gebruik van de Friese taal op de terechtzitting diende ook naar het oordeel van de minderheid mogelijk te zijn. Het verschil van mening betrof vooral de vraag, of het recht op dit gebruik uitdrukkelijk in de wet moest worden gewaarborgd.

In de brief, die de ambtsvoorganger van de eerste ondergetekende en de tweede ondergetekende 9 december 1953 tot de voorzitters van de beide Kamers der Staten-Generaal richtten, is opgemerkt, dat het Kabinet destijds de voorstellen van de meerderheid wenste te volgen.

Ondergetekenden mogen voorts verwijzen naar hetgeen is uiteengezet in de Memorie van Toelichting onder de artikelen 2—7. Zij willen, zoals gezegd, niet bestrijden, dat aan de voorstellen die op het voetspoor van de meerderheid der Commissie-Kingma Boltjes zijn gedaan, bezwaren zijn verbonden, doch zij achten deze niet onoverkomelijk, terwijl zij anderzijds grotere bezwaren zien in het weglaten van wettelijke waarborgen om zich mondeling van het Fries te mogen bedienen. Uiteindelijk gaat het, wat de waarde van de bezwaren betreft, om een kwestie van vertrouwen, dat in Friesland een verhouding tussen rechter en justitiabelen zal groeien, waarin enerzijds van de zijde van de rechterlijke macht begrip zal worden getoond voor hetgeen in Friesland aan gerechtvaardigde verlangens bestaat met betrekking tot het gebruik van eigen taal, en anderzijds van de justitiabelen begrip mag worden verwacht voor de noodzakelijke beperking van het gebruik van de Friese taal in de rechtspraak in het belang van rechtseenheid, rechtszekerheid en een goede rechtsbedeling. Ondergetekenden menen, dat een dergelijk vertrouwen ge-

geven mag worden. Zij koesteren de verwachting, dat de leden, die zich, blijkens het Voorlopig Verslag, bij de minderheid van de Commissie-Kingma Boltjes hebben aangesloten, bij nadere overweging eveneens hun vertrouwen in de loyale hantering van de ontworpen bepalingen willen uitspreken.

Reeds kwam tot uitdrukking, dat het onderhavige wetsontwerp niet uitgaat van de gedachte aan een tweetaligheid in de gebruikelijke zin van het woord. Ondergetekenden menen dan ook op de problemen, welke een dergelijke tweetaligheid zou scheppen, niet verder te moeten ingaan. Wat betreft de positie van degenen, die in Friesland wonen, doch het Fries niet geregeld als voertaal gebruiken of die de Friese taal in het geheel niet machtig zijn, moge worden opgemerkt, dat het wetsontwerp, met name in de artikelen 3—5, waarborgen schept voor de belangen van deze personen, ingeval zij in een rechtsgeding zijn betrokken, waarbij een ander zich mondeling van de Friese taal bedient. Naar aanleiding van de opmerking, dat ieder verstandig rechter ook zonder de regeling, in dit wetsontwerp opgenomen, aan het geringe aantal Friezen, dat zich — trots het genoten onderwijs —, moeilijk in het Nederlands kan uitdrukken, zal toestaan hun gedachten in het Fries te formuleren, moge worden opgemerkt, dat de strekking van het wetsontwerp geenszins is om enkel in deze gevallen een voorziening te geven. Een dergelijke beperkte opzet zou zeker niet passen bij de ook bij de Regering levende gedachte, dat de levende Friese taal een waardevol culturelement in onze samenleving is. Ondergetekenden zijn zich bewust, dat de voorstellen van het wetsontwerp sommigen te ver, anderen niet ver genoeg gaan. Een materie als de onderhavige lost men nu eenmaal niet op zonder bepaalde nadelen te accepteren. Ook diegenen, die een verdergaande regeling geboden achten, zullen hiermede rekening moeten houden. Des te meer stemt het tot voldoening, dat de Tweede Kamer der Staten-Generaal met algemene stemmen de thans gedane voorstellen heeft kunnen aanvaarden. Dit moge ook een vingerwijzing zijn voor sommigen in Friesland, die, naar ondergetekende bekend is, de beperkingen, die het wetsontwerp ten aanzien van het gebruik van de Friese taal in de rechtspraak kent, in het belang van rechtseenheid, rechtszekerheid en een goede rechtsbedeling niet wensen te aanvaarden. Ondergetekenden mogen overigens de beschouwingen, die aan het optreden van de Friese beweging zijn gewijd, onbeantwoord laten, omdat het niet op hun weg ligt zich met doel en werkwijze van deze organisatie in te laten, behoudens uiteraard het niet gestelde geval, dat in strijd met de wet zou worden gehandeld.

Het standpunt, dat ondergetekenden innemen ten aanzien van dat van de minderheid der Commissie-Kingma Boltjes, is hierboven reeds uiteengezet.

Aan de Hoge Raad der Nederlanden is door de ambtsvoorganger van de eerste ondergetekende bij brief van 27 maart 1953 verzocht van zijn zienswijze te doen blijken ten aanzien van de voorstellen van de Commissie-Kingma Boltjes, in het bijzonder wat betreft het in de hoofdstukken II en IV van het rapport der commissie vervatte. De Hoge Raad aarzelde reeds zijn advies over deze materie te geven, daar hierbij mede vragen van algemeen Regeringsbeleid in het geding waren. In verband hiermede achten ondergetekenden het niet juist het advies van de Hoge Raad of de hoofdtrekken daarvan te publiceren.

De bezwaren, die andere leden hadden tegen hetgeen door bovenbedoelde sommige leden blijkens het Voorlopig Verslag is betoogd, worden, zoals uit het bovenstaande blijkt, grotendeels door ondergetekenden gedeeld. Ook zij zijn overtuigd, dat het hier gaat om rechtvaardige verlangens, die bij de verantwoordelijke personen onder de Friese bevolking leven. Naast hetgeen naar voren kwam bij de beraadslagingen, welke de Regering bij het oriënterend onderzoek in 1952 heeft gehouden, en naast het advies van de Commissie-Kingma Boltjes mag men een uitdrukking van deze verlangens stellig ook zien in de door de hier aan het woord zijnde leden bedoelde vergadering van de Provinciale Staten van Friesland en in de uitspraken van de gewestelijke „vocalen” der onderscheidene politieke partijen. Voor zover nog nodig willen ondergetekenden dan ook

gaarne opmerken, dat het onderhavige wetsvoorstel op dit stuk slechts beoogt het geven van wettelijke waarborgen voor het recht om zich ter terechtzitting mondeling van de Friese taal te bedienen, een en ander, zoals gezegd, voor zover daaraan geen beperkingen behoeven te worden gesteld uit een oogpunt van rechtseenheid, rechtszekerheid en een goede rechtsbedeling. Het stemt tot erkentelijkheid, dat de hier aan het woord zijnde leden van oordeel zijn, dat het wetsontwerp in het licht van deze bedoeling, wat zijn strekking betreft, steun en waardering verdient.

Gaarne hebben ondergetekenden er nota van genomen, dat weer andere leden verklaarden met voldoening van het wetsontwerp kennis te hebben genomen. Zoals reeds tot uitdrukking kwam, zijn ondergetekenden niet blind voor het feit, dat aan de nieuwe regeling enkele bezwaren kleven, doch, zoals reeds werd opgemerkt, zij achten deze niet op te wegen tegen de voordelen. Het betreft hier inderdaad een geheel andere materie dan die van de regeling van het gebruik van de Friese taal bij het onderwijs. Intussen verheugt het ondergetekende, dat de hier aan het woord zijnde leden van mening zijn, dat aan de bezwaren voor de onderhavige materie, zover doenlijk, een alleszins redelijke oplossing is gegeven. In delicate aangelegenheden als de onderhavige behoort, naar het oordeel van ondergetekenden, vertrouwen in een goede wetstoepassing te bestaan; ook zij menen, dat het op de spits drijven van het beginsel vermeden behoort te worden. De hier aan het woord zijnde leden spraken als hun oordeel uit, dat nog op een enkel punt overwogen dient te worden of er nog iets meer kan worden tegemoet gekomen aan de principiële rechtsgelijkheid van alle Nederlandse talen in het Rijk in Europa. Aangezien de onderwerpen, welke deze leden op het oog hadden, niet nader zijn geconcretiseerd, menen ondergetekenden zich hierover niet te kunnen uitlaten.

Evenmin kunnen ondergetekenden, bij gebreke van concrete vragen, ingaan op de door evenbedoelde leden uitgesproken wenselijkheid, dat op de verhouding tussen volk en Staat, welke aan dit wetsontwerp ten grondslag ligt en waaromtrent in de Tweede Kamer der Staten-Generaal principiële meningen zijn geuit, tussen de Regering en de Eerste Kamer iets dieper wordt ingegaan. Aan hetgeen van Regeringswege bij het mondeling overleg tussen de Commissie van Voorbereiding van de Tweede Kamer van de Staten-Generaal en de Minister van Justitie en daarna bij de mondelinge behandeling van het wetsontwerp in die Kamer over de artikelen 3 en 4 is opgemerkt, hebben ondergetekenden voorshands niets toe te voegen.

Met voldoening hebben ondergetekenden kennis genomen van de waardering, welke de hier nog steeds aan het woord zijnde leden hadden voor de uiteenzetting van Minister Donker omtrent de kwestie van het gebruik van een tolk. Aangezien zij in overeenstemming is met de strekking van het wetsontwerp en dit weer gebaseerd is op de meer in het algemeen uitgesproken gedachtengang van het Kabinet in de bovenvermelde brief van 9 december 1953, mag men in de hierbedoelde uiteenzetting inderdaad het standpunt van het Kabinet weergegeven zien. Intussen is het ondergetekenden niet duidelijk, dat en in hoeverre dit standpunt consequenties zou moeten hebben voor het Benelux-verkeer, aangezien toch de verhoudingen in de Benelux-landen geheel anders liggen dan die tussen de Fries sprekende bevolking in Friesland en de overige Nederlanders.

Ondergetekenden hebben er goede nota van genomen, dat verscheidene leden verklaarden ontvankelijk te zijn voor de

moeilijkheden, ter ondervanging waarvan dit wetsontwerp is ingediend.

Het stemt tot voldoening, dat een dezer leden voor het ontwerp warme waardering heeft. Naar aanleiding van de opmerking, dat dit lid nog wel iets verder had willen gaan dan de Regering heeft gedaan, moge verwezen worden naar hetgeen hierboven over de strekking van het wetsontwerp reeds is opgemerkt.

Met erkentelijkheid namen ondergetekenden ervan kennis, dat de andere hier aan het woord zijnde leden de regeling aanvaardbaar achtten.

Naar aanleiding van de opmerking van een hunner, dat hij niettemin aan de onderwerpelijke voorstellen nog wel enig bezwaar verbonden zag, namelijk voor zover zij afwijken van wat de minderheid der Commissie-Kingma Boltjes wenselijk had geoordeeld, moge worden verwezen naar hetgeen hierboven omtrent het standpunt van die minderheid is uiteengezet.

Het verheugt ondergetekenden, dat zeer vele leden uiting hebben willen geven aan hun waardering voor het wetsontwerp, en met name voor de wijzigingen, in overleg tussen de Regering en de Tweede Kamer der Staten-Generaal alsnog aangebracht in de aanvankelijke tekst van de artikelen 3 en 4.

Wat ten slotte de vraag betreft, welk percentage en hoeveel van de in Friesland gehouden godsdienstoefeningen in de Friese taal worden gehouden, kan worden medegedeeld, dat hierover in 1955 een enquête is gehouden, waarvan de uitkomsten in de loop van dit jaar door de Fryske Akademy zullen worden uitgegeven.

Het ligt niet op de weg van ondergetekenden op deze uitgave vooruit te lopen. Wel willen zij er met erkentelijkheid gewag van maken, dat de directeur van de Fryske Akademy op het verzoek van ondergetekenden bereid bleek hun een nota te doen toekomen, waaruit enkele zeer voorlopige conclusies kunnen worden getrokken. Hierin wordt, naar het oordeel van ondergetekenden, niet bevestigd, dat evenbedoeld percentage zeer gering zou zijn.

De Minister van Justitie,

J. C. VAN OVEN.

De Minister van Binnenlandse Zaken,

BEEL.

De Staatssecretaris van Financiën,

VAN DEN BERGE.

De Commissie van Rapporteurs heeft gemeend met de mededeling van dit antwoord aan de Kamer haar Eindverslag te kunnen sluiten.

Vastgesteld 19 maart 1956.

CAMMELBEECK

ALGRA

WIBAUT

REGOUT.